

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

**BÜTÜN KONULARIYLA
ANAYASA YARGISI
DERSLERİ**

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi

**BÜTÜN KONULARIYLA
ANAYASA YARGISI
DERSLERİ**

**Yenilenmiş ve Güncellenmiş
5. BASKI**

**FİLİZ KİTABEVİ
İstanbul – 2024**

Ekim 2024
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU
Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri
ISBN: 978-625-6134-12-6
Beşinci Baskı: Ekim, 2024
Dördüncü Baskı: Kasım, 2021
Üçüncü Baskı: Ekim, 2019
İkinci Baskı: Eylül, 2018
Birinci Baskı: Eylül, 2015
BASKI ve CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Topyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71
www.filizkitabevi.com
bilgi@filizkitabevi.com
Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Şefik Şen Hocamın Aziz Hatırasına...

BEŞİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

“Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri” adlı kitabın dördüncü baskısının kısa sürede tükenmesi üzerine yeni baskısının yapılması gerekmiştir. Kitabın beşinci baskısı, ilk dört baskıdaki yazım ve noktalama hatalarından mümkün oldukça arındırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kitap, yeni tarihli Anayasa Mahkemesi kararları ile diğer mevzuatta yapılan değişikliklerle güncellenmiştir. “Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri” adlı bu kitap hukuk fakültelerinde okutulan Anayasa Hukuku Genel Esaslar, Türk Anayasa Hukuku, Anayasa Hukuku, Anayasa Hukuku I, Anayasa Hukuku II, Anayasa Yargısı, Anayasa Şikâyeti ve Bireysel Başvuru derslerinde yardımcı ders kitabı olarak okutulabileceği gibi, lisansüstü programlardaki ilgili dersler için de yardımcı ders kitabı niteliğindedir. Kitapta sadece Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin yapısı ve görevleri, anayasallık denetim yolları, şekil bakımından denetim-esas bakımından denetim, bireysel başvuru, siyasi partilerle ilgili denetim ve yüce divan yargılaması gibi klasik anayasa yargısı konularının anlatımıyla yetinilmemiştir. Anılan konularla birlikte, anayasa yargısının anlamı ve düşünsel temelleri, anayasacılık düşüncesi, anayasa yargısının meşruluğu, egemenlik kavramı ve bu kavramın dönüşümü, yargısal aktivizm ve Anayasa Mahkemesi’nin yargısal aktivizm örneği kararları da mümkün oldukça derinlikli bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan kitapta yeni tarihli Anayasa Mahkemesi kararlarıyla birlikte mahkemenin içtihatları ve kimi konulardaki içtihat değişiklikleri kapsayıcı şekilde anlatılarak bunların daha kolay anlaşılması hedeflenmiştir. Günümüzde niteliğin artırılmadıkça hukuk fakültesi diplomalarının anlamsız hale gelmesi karşısında sağlam bir teorik bilgi birikimi yanında karşılaşılan sorunlar için pratik çözüm önerileri sunma yeteneğinin geliştirilmesi gerektiği kabul edilmelidir. Kitabın, anılan gerekliliğin sağlanmasında, yardımcı ders kitabı niteliğinde olduğu değerlendirilmektedir.

Kitabın okuyucunun anılan yeteneğini geliştirmesi dileğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Ferhat USLU

Ekim 2024

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ	IX
İÇİNDEKİLER	XI
KISALTMALAR.....	XXIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ DOĞUŞU, GELİŞİMİ VE ANLAMI

I. GENEL OLARAK.....	13
II. ANAYASA YARGISININ DOĞUŞU.....	14
A. Anayasa Yargısının Doğuşu: Anayasacılık ve Sınırlı Devlet İdeali.....	14
1. Düşünsel Arka Plan: Anayasacılık	15
2. Anayasacılığın Araçları.....	32
a) Erklar Ayrıllığı İlkesi	33
b) Federal Yapılanma Biçimi	47
c) İnsan Hakları Düşüncesi.....	50
d) Anayasanın Üstünlüğü İlkesi	55
e) Hukuk Devleti İlkesi	68
3. Anayasacılık ile Demokrasi Arasındaki Gerilim ve Ulaşma	69
III. ANAYASA YARGISININ GELİŞİMİ	76
A. Genel Olarak.....	77
B. Denetim Modelleri	78

İÇİNDEKİLER

1. Yaygın Denetim Modeli ya da Amerikan Modeli	79
2. Merkezîleşmiş Denetim Modeli, Anayasa Mahkemesi Sistemi ya da Avrupa Modeli	83
3. Önleyici Denetim Modeli, Ön Denetim Modeli ya da Fransız Modeli	85
C. Anayasa Mahkemeleri	89
IV. ANAYASA YARGISININ ANLAMI.....	96

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN ANAYASA YARGISI DÜZENİ

I. GENEL OLARAK.....	105
II. TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ.....	113
A. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Üye Yapısı	114
1. 6216 Sayılı Kanun Döneminde	114
a) Kuruluş ve Üyelerin belirlenmesi.....	115
b) Üyeliğin Sona Ermesi	119
2. Mülga 2949 Sayılı Kanun Döneminde.....	121
3. Mülga 44 Sayılı Kanun Döneminde.....	123
B. Anayasa Mahkemesi'nin Örgütlenmesi	125
1. Başkanlı.....	125
2. Genel Sekreterlik	126
3. Genel Kurul	127
4. Bölümler	127
5. Komisyonlar	128

İÇİNDEKİLER

6. Komisyonlar Raportörlüğü	129
7. Araştırma ve İçtihat Birimi	130
8. Diğer Hizmet Birimleri	130
C. Anayasa Mahkemesi'nin Görev ve Yetkileri	130
1. Anayasa Mahkemesi Başkanı'nun Görev ve Yetkileri	131
2. Anayasa Mahkemesi Başkanvekillerinin Görev ve Yetkileri	132
3. Genel Sekreter'in Görev ve Yetkileri.....	133
4. Genel Kurul'un Görev ve Yetkileri	134
5. Bölümlerin Görev ve Yetkileri	135
6. Komisyonların Görev ve Yetkileri.....	136
7. Komisyonlar Raportörlüğü'nün Görev ve Yetkileri..	136
8. Araştırma ve İçtihat Birimi'nin Görev ve Yetkileri....	137
III. TÜRK NORMLAR DÜZENİNDEKİ NORMLARIN "NORMLAR HİYERARŞİSİ"NDEKİ SIRALANIŞI	137
IV. ANAYASALLIK DENETİMİNE TÂBİ NORM VE KARARLAR.....	140
A. Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Yargısal Denetimi	141
B. Anayasanın Geçici 15. Maddesindeki Denetim Yasağının İlgası.....	149
V. ANAYASALLIK DENETİMİNE TÂBİ OLMAYAN NORM VE KARARLAR.....	151
A. İnkılap Kanunları.....	151
B. Milletlerarası Antlaşmalar	152
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararları.....	152
1. Milletvekilliğinin Düşmesine İlişkin Özel Durumlar	154

İÇİNDEKİLER

D. Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanunların Esastan Denetim Yasağı	158
E. Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnameleri	158
F. Olağanüstü Hallerde ve Savaş Hallerinde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri	163
G. Cumhurbaşkanının Tek Başına Yaptığı İşlemler.....	164
VI. ANAYASALLIK DENETİMİNİN KAPSAMI	166
A. Şekil Bakımından Denetim	166
B. Esas Bakımından Denetim	170
VII. ANAYASALLIK DENETİMİNİN BİÇİMLERİ VE ÖZELLİKLERİ.....	174
A. Soyut Norm Denetimi-İptal Davası	174
B. Somut Norm Denetimi-Anayasaya Aykırılık İtirazı	178
1. 10 yıllık Başvuru Yasağı ve Anayasa Mahkemesi'nden İçtihat Değişikliği.....	185
C. Soyut ve Somut Norm Denetiminde Ortak Hükümler	202
1. 1961 Anayasası "Yaygın Denetim Sistemini" mi Benimsemişti?.....	203
D. Bireylerin Doğrudan Başvurusu, Bireysel Başvuru ya da Anayasa Şikâyeti	205
1. Bireysel Başvuru ile İlgili Venedik Komisyonu'nun Görüşleri	207
2. Bireysel Başvurunun Konusu Olabilecek Temel Haklar	214
3. Bireysel Başvuruda Bulunabilecek Kişiler.....	220
4. Bireysel Başvurunun Yapılması	224
5. Bireysel Başvuru Harcı	226

İÇİNDEKİLER

6. Adlî Yardım	227
7. Bireysel Başvuru Formu.....	228
8. Bireysel Başvuru Formu Kılavuzu	231
9. Bireysel Başvuruda Süre	254
10. Adli Tatil Döneminde Bireysel Başvuru ve Eksiklik- lerin Tamamlanması Süresi	255
11. Bireysel Başvuru Hakkının Açıkça Kötüye Kullanıl- ması	256
12. Bireysel Başvurunun Kapsamı.....	263
13. Bireysel Başvuru Sonunda Düşme Kararı Verilmesi	267
14. Pilot Karar	272
15. İdari Ret Kararlarına Karşı Yapılacak İtirazlarda İzle- necek Usul	274
16. Bireysel Başvuru ile Birlikte Anayasaya Aykırılık İti- razında Bulunulabilir mi?	274
17. Tazminat Komisyonu ve Görev Kapsamı	277
18. 06/11/2018 Tarihli Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü De- ğişikliği	286
19. Bireysel Başvuruyla İlgili Diğer Konular	297
VIII. SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ DENETİM.....	302
A. Siyasi Partilerin Mali Denetimi ve Siyasi Partilerle İlgili İhtar İşlemleri	303
1. Siyasi Partilere Devlet Yardımı Yapılması	303
2. Siyasi Partilerin Mali Denetimi	307
3. Siyasi Partilere İhtar Verilmesi	317
B. Siyasi Partilerin Kapatılması	320
IX. YÜCE DİVAN İŞLEVİ.....	324

İÇİNDEKİLER

A. Anayasa Mahkemesi Başkan ve Üyelerinin Yüce Divan Yargılaması.....	326
B. Anayasa Mahkemesi Başkan ve Üyeleri Dışındakilerin Yüce Divan Yargılaması	328
X. ANAYASALLIK DENETİMİNİN ETKİ VE SONUÇLARI	331
A. Anayasaya Uygun Yorum	332
1. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasaya Uygun Yorum.	335
2. Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin 09/04/1991 Tarihli Kararı.....	338
3. Yorumlu Ret Kararlarının Gerekçelerinin Bağlayıcılığı Sorunu	345
4. Hâkimin Kendi Kendini Sınırlandırmasının Aracı Olarak "Anayasaya Uygun Yorum"	352
XI. ANAYASA YARGISINDA "YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI"	356
XII. ANAYASA YARGISINDA "YOKLUK KARARI"	356
XIII. ANAYASA YARGISI VE ANAYASA MAHKEMELE- RİNİN İŞLEVLERİ.....	370
XIV. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KİMİ KARARLARI İÇİN "ASKIYA ALICI VETO YETKİSİ"	371

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ MEŞRULUĞU

GİRİŞ.....	379
I. ANAYASA YARGISININ MEŞRULUĞU SORUNU	380

İÇİNDEKİLER

A. Meşruluk.....	380
B. Anayasa Yargısının Hukuki Meşruluğu.....	381
C. Anayasa Yargısının Demokratik Meşruluğu.....	387
SONUÇ.....	415
KAYNAKÇA.....	416

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ MEŞRULUĞUNA BİR İTİRAZ OLARAK “EGEMENLİK”

GİRİŞ	427
I. EGEMENLİK KAVRAMI.....	430
II. EGEMENLİK KAVRAMININ ÇAĞDAŞ ANLAMI	437
SONUÇ.....	454
KAYNAKÇA.....	456

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ SINIRLARI

I. GENEL OLARAK.....	465
II. ANAYASA YARGISINDA YORUM, YORUM YÖN- TEMLERİ VE YORUM İLE ANAYASA YARGISININ SI- NIRLARI İLİŞKİSİ.....	468
A. Genel Olarak.....	469

İÇİNDEKİLER

B. Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri	478
1. Sözel Yorum	479
2. Sistematik Yorum	482
3. Tarihsel Yorum	486
4. Amaçsal Yorum	491
5. Anayasaya Uygun Yorum.....	495
C. Yorum ve Yorum Yöntemleri ile Anayasa Yargısının Sınırları İlişkisi	495
1. Yorumun Yorumcuya Sıkı Sıkıya Bağlılığı.....	497
2. Birden Fazla Rakip Siyaset Teorisi ve Yorum Yönteminin Bulunması	500
3. Değerlendirme	505
III. ANAYASA YARGISININ SINIRI: DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİ İLKESİ.....	509
A. Hukuk Devleti İlkesi.....	510
1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Hukuk Devleti İlkesinin Bir Yönü: Due Process of Law	513
2. Anayasacılık ve Hukuk Devleti İlkesi.....	516
3. Kanun Devleti-Hukuk Devleti	517
4. Şekli Hukuk Devleti-Maddi Hukuk Devleti	518
5. Anayasa Yargısının Sınırları: Hukuk Devleti İlkesinin Gerekleri.....	521
a) İnsan Haklarının Tanınması, Sağlanması ve Korunması.....	522
(1) İnsan Haklarının Korunmasının Aracı Olarak Bireysel Başvuru	525
b) Bütün Devlet Organlarının Hukukla Bağlı Olması.....	529

İÇİNDEKİLER

(1) Yürütme Erkinin Hukukla Bağlı Olması.....	530
(2) Yasama Erkinin Hukukla Bağlı Olması	533
(3) Yargı Erkinin Hukukla Bağlı Olması.....	534
c) Yargı Erkinin Bağımsızlığı.....	536
(1) Venedik Komisyonu'nun Yargı Bağımsızlığına İlişkin Görüşleri	538
(2) Hâkimler ve Savcılar Kurulu Başkanvekili Mehmet Yılmaz'ın Yargıya İlişkin Tespitleri	543
d) Tabiî Hâkim Güvencesi	549
e) Uluslararası Hukuka Bağlılık.....	551
f) Erklar Ayrılığının Sağlanmış Olması	555
g) Hukukun Genel İlkelerine Saygı.....	556
B. Demokrasi	562
1. Demokrasi ile Hukuk Devleti Arasındaki Gerilim	573
2. Uzlaşma: Demokratik Hukuk Devleti	576
C. Değerlendirme.....	579

ALTINCI BÖLÜM

ANAYASA YARGISININ SINIRLARININ AŞILMASI: YARGISAL AKTİVİZM

I. ANAYASA YARGISININ SINIRLARININ AŞILMASI: YARGISAL AKTİVİZM.....	589
A. Genel Olarak.....	590
B. Karşılaştırmalı Hukukta Yargısal Aktivizme Örnek Kararlar.....	596

İÇİNDEKİLER

II. TÜRKİYE ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YARGISAL AKTİVİZME ÖRNEK KARARLARI.....	604
A. Anayasa Değişikliğine İlişkin Kanunların Denetimi ...	608
B. Yürürlüğün Durdurulması Kararları.....	647
C. Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararlarının Denetimi..	678
1. 367 Kararı.....	687
2. Anayasa Mahkemesi İçtihadından Döndü mü?	707
D. Laiklik İlkesinin Anlaşılış Biçimi	711
1. Kimi Siyasi Partilerin Laiklik Karşıtı Olduğu Gerekçesi ile Kapatılması	718
a) Anayasa Mahkemesi'nin "Adalet ve Kalkınma Partisi Kararı"	723
2. Anayasa Mahkemesi'nin Başörtüsü ile İlgili Yaklaşımı	733
3. Anayasa Mahkemesi'nin Katı-Militan-Monolitik Laiklik Anlayışını Terketmesi	764
4. Anayasa Mahkemesi'nin "Pardösü Kararı"	766
E. Hak ve Özgürlüklerin Korun(ma)ması İşlevi.....	782
1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılmasında Kullanılan Ölçütler	783
2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü	791
3. Sendikal Özgürlükler.....	794
4. Siyasi Parti Özgürlüğü	800
a) Venedik Komisyonu'nun Türkiye'deki Siyasi Parti Yasalarına İlişkin Görüşleri	807
5. Basın Özgürlüğü.....	815
F. Can DÜNDAR-Erdem GÜL Kararı.....	820
G. Twitter Kararı	872

İÇİNDEKİLER

H. Kanun Hükümünde Kararnamelerle İlgili Yaklaşım	882
İ. Ekonomi Siyasalarına Müdahaleci Yaklaşım	896
J. Seçim Barajı ile İlgili Yaklaşım	901
K. Diğer Karar Örnekleri	905
III. YARGISAL AKTİVİZMİN SONUÇLARI: SİYASETİN YAR-GISALLAŞMASI VE HÂKİMLER HÜKÛMETİ..	912
SONUÇ YERİNE.....	921
BAŞLICA KAYNAKLAR.....	943
ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI.....	1005
YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ VE YAYINLARI.....	1019

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.e.	Aynı Eser/Aynı Yer
A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
APHS	Aklileştirilmiş Parlamenter Hükûmet Sistemi
Art.	Article/Madde
AYMKD	Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
Any.	Anayasa
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AÜSBFY	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
AYM	Anayasa Mahkemesi
BETAM	Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
BHS	Başkanlık Hükûmet Sistemi
Bkz.	Bakınız
BK	Birleşik Krallık/Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı
Bir.	Birleşim
BMM	Büyük Millet Meclisi
B.N.	Başvuru Numarası
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası

KISALTMALAR

CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CHS	Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi
CK	Cumhurbaşkanlığı Kararı
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMP	Cumhuriyetçi Millet Partisi
CS	Cumhuriyet Senatosu
CY	Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliği
Çev.	Çeviren/Çevirenler
D.	Dönem
Der.	Derleyen
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DEM PARTİ	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi
DEVA	Demokrasi ve Atılım Partisi
DM	Danışma Meclisi
Dn.	Dipnot
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
E.	Esas Sayısı
Ed.	Editör/Editörler/Yayına Hazırlayan/Yayına Hazırlayanlar
Ed. by	Editör/Yayına Hazırlayan
Eds. by	Editörler/Yayına Hazırlayanlar
ESHİD	Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
FAC	Federal Almanya Cumhuriyeti
FC	Fransız Cumhuriyeti
EÜHFD	Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

KISALTMALAR

FİYHB	Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi/ Bildirgesi/Beyannamesi
Gazi ÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GPHS	Güçlendirilmiş Parlamenter Hükûmet Sistemi
GÜHFD	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HA	Heyet-i A'yân, Meclis-i A'yân
HEDEP	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi
HF	Halk Fırkası
Haz.	Yayına Hazırlayan/Yayına Hazırlayanlar
HFSAD	Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi Dergisi
HM	Heyet-i Meb'ûsan, Meclis-i Meb'ûsan
HP	Hürriyet Partisi
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
HU	Heyet-i Umûmî, Meclis-i Umûmî
HÜDA PAR	Hür Dava Partisi
HV	Heyet-i Vükelâ, Meclis-i Vükelâ
Iss.	Issue/Sayı
İçt.	İçtüzük/İçtüzüğü
İHAM	İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
İK	İspanya Krallığı
İKÜY	İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları
İT	İttihâd ve Terakki
İTC	İttihâd ve Terakki Cemiyeti
İVH	İcra Vekilleri Heyeti
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFY	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

KISALTMALAR

	Yayınları
K.	Karar Sayısı
Karş.	Karşılaştırınız
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KE	Kānûn-ı Esâsî
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KM	Kurucu Meclis
K.S.	Karar Sayısı
KT	Karar Tarihi
LEE	Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
md.	Madde
MBK	Milli Birlik Komitesi
MC	Milliyetçi Cephe
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MGKu.	Milli Güvenlik Kurulu
MGS	Milletvekili Genel Seçimi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MHS	Meclis Hükûmeti Sistemi
MİT	Millî İstihbarat Teşkilâtı
MM	Millet Meclisi
MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
MÜHFHAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
No.	Numara
O.	Oturum
OHAL	Olağanüstü Hal
p.	Page/Sayfa

KISALTMALAR

par.	Paragraf
para.	Paragraph/Paragraf
pp.	Pages Part/Sayfa Arası/Sayfa Sayısı
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
PHS	Parlamenter Hükûmet Sistemi
RF	Rusya Federasyonu
RG,	Resmî Gazete
RP	Refah Partisi
RPHS	Rasyonelleştirilmiş Parlamenter Hükûmet Sistemi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı/Sayfa Arası
S.	Sayı
SAADET	Saadet Partisi
S.S.	Sıra Sayısı
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SCOTUS	The Supreme Court of the United States/ Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi
SCOTUK	The Supreme Court of the United Kingdom/ Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi
SDÜHFD	Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
SI	Statutory Instruments
SPK	Siyasi Partiler Kanunu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SÜHFD	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	Tarih
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi

KISALTMALAR

TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEK	Teşkilât-ı Esâsiyye Kânûnı
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TKP	Türkiye Köylü Partisi
TKH	Türkiye Komünist Hareketi
TM	Temsilciler Meclisi
TODAİE	Türkiye ve Ortadođu Amme İdaresi Enstitüsü
Trans. by	Çeviren/Çevirenler
T.V.	Takvîm-i Vekâyi
T.Y.	Baskı Tarihi Yok
v.	Versus/Karşı
Vol.	Volume/Cilt
Y.	Yıl
YBHS	Yarı Başkanlık Hükûmet Sistemi
YBHD	Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
Y.D.	Yasama Dönemi
YEŞİL SOL PARTİ	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YKY	Yapı Kredi Yayınları
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YTP	Yeni Türkiye Partisi
Y.y.	Yayım Yeri Yok
Y.Y.	Yasama Yılı

GİRİŞ

Erdoğan'ın da ifade ettiği gibi, "anayasa" teriminin üç farklı anlamından söz etmek mümkündür. Bu anlamlardan birincisi, anayasanın, bir ülkedeki üstün hukuk gücüne sahip olan metni ifade etmesidir. İkinci anlamıyla anayasa, bir ülkede belirli bir andaki fiili devlet sistemini ya da yaşayan anayasayı belirtir. Kuşkusuz bu en geniş anlamdaki anayasa resmî anayasayla birlikte diğer tamamlayıcı mevzûâtı, teâmülleri, yargı kararlarını, devlet sistemini şekillendiren siyasî, iktisadî, ahlâkî ve kültürel etkenleri de kapsamaktadır. Diğer bir anlamıyla anayasa, devlet iktidarının sınırlandırılması düşüncesini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır¹. Özellikle anayasa kavramının Avrupa'da mutlakiyetçiliğin gerilemesiyle birlikte devlet gücünün denetim altına alınabilmesi için yararlanılacak teknikleri ifade etme arayışının sonucunda doğmuş olması², anayasanın son ve üçüncü anlamıyla doğrudan ilişkilidir.

Diğer taraftan anayasalar, büyük ölçüde yapıldıkları dönemin siyasi kökenlerini yansıtır³ ve her anayasada mutlaka bir sosyal, ekonomik ve siyasî düşünce sistemi bulunur⁴. Ayrıca bir devlet için anayasanın anlamı, o devletin sahip olduğu coğrâfî şartlar, nüfusun yapısı, devlet içindeki iktidar odakları, siyasî ve sosyal yapının biçimlendirdiği temel hukuk kuralları gibi çeşitli etkenler tarafından belirlenir⁵. Bundan dolayı anayasalar, temel siyasî tercihler tarafından biçimlendirilmiş temel hukuk metinleri olarak hem hukukî hem de siyasî metin olma özelliğini taşırlar⁶. Esasında "Ana-

¹ Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 3.

² Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 8.

³ Henkin, "John Marshall Globalized", p. 55.

⁴ Tunaya, **Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku**, s. 83.

⁵ Grimm, "The Achievement of Constitutionalism and its Prospects in a Changed World", p. 4.

⁶ Erdoğan, "Yeni Anayasa İçin İnsan Hakları Gündemi", s. 744; Çağlar, "Anayasa'nın Hukuku ve Anayasa'nın Yargıçı Yenilenen Anayasa Kavramı Üzerine Düşünceler", s. 13.

GİRİŞ

yasa öncelikle siyasî bir belgedir, çünkü anayasayla bir toplum kendisini tanımlar (veya yeniden tanımlar) ve belli ilkeler ve tercihlerle dayalı siyasî bir birlik olarak kurar (veya yeniden kurar)⁷. Diğer taraftan anayasalar hem bir siyasî kavram olarak hem de bir hukukî kavram olarak açıklanabilir ya da anlamlandırılabilirler⁸. Anayasaların hem siyasî hem de hukukî niteliklerinin bulunması, onların anayasa yargısı açısından iki tarafı keskin bir bıçak olmalarına neden olmuştur.

Genel olarak yargının siyasallaşması, hiç istenen bir durum değildir. Özellikle kimi akademik çevreler ve kamuoyunun belirli bir kesimleri tarafından benimsenmeyen ya da anılan kesimler için rahatsız edici olarak nitelendirilebilecek yargı kararları eleştirilirken ilk ortaya atılan sav, “yargının siyasallaştığı” savıdır. Ancak Türkiye’de günümüze değin yargının siyasallaşmasının tartışılması hep bir tabu olarak görülmüş ve sadece hukuksal bir sorun olarak kabul edilmiştir⁹. Ne var ki, anayasa yargısı için durum bundan oldukça farklı ve karmaşıktır. Anayasaların hem hukukî hem de siyasî nitelikte olmaları, anayasa yargısının hukukî zeminden kayarak siyasî alana girmemesini imkânsız hale getirmektedir. Bundan dolayı doktrinde anayasa yargısı kavramının yanında, siyasal yargı¹⁰; AYM için de “iktidarı frenleyen siyasal mahkeme” tabirini kullananlar bile olmuştur¹¹.

1982 Anayasası’nın hazırlık çalışmaları sırasında AYM, Danışma Meclisi’nin kimi üyeleri tarafından; “siyasi nitelikte karar verebilen bir uzuv”, “yasama organının kararları üzerinde bir nevi yasama fonksiyonu ifa eden bir organ”, “siyasi bir mahkeme” olarak

⁷ Mustafa Erdoğan, “Türkiye’nin ‘Yeni Anayasa’ İhtiyacı”, **Zaman**, 21/04/2013, (Çevrimiçi) http://www.zaman.com.tr/yorum_turkiyenin-yeni-anayasa-ihci_2080828.html, 21/04/2013.

⁸ Gönenç, **Prospects for Constitutionalism in Post-Communist Countries**, p. 8.

⁹ Türe, “Anayasal Denetimin Gücü Üzerine Teoriler”, s. 45.

¹⁰ İba, **Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar**, s. 191.

¹¹ Ünsal, **Siyaset ve Anayasa Mahkemesi**, s. 24 ve 25.

GİRİŞ

nitelendirilmiştir¹². Yine anayasa yargısının kapsamına giren konular için “siyasi hukuk” kavramı da kullanılmaktadır¹³. Erdoğan’a göre, AYM’ler yerine getirdikleri işlev bakımından saf yargısal değil ve fakat siyasî-hukukî kurumlardır. AYM’lerin konumu Montesquieu’nun mahkemeler için söylediği “kanunların lâfzını konuşuran” yargı mercii olmaktan ibaret olmayıp, AYM’ler “negatif yasayıcı” olarak nitelendirilebilirler¹⁴. O halde anayasa yargısı açısından sorun, anayasa yargısının “siyasallaşmasını” önlemek midir? Yoksa anayasa yargısının demokratik sisteme uygun olarak siyasallaşmasının şartlarının belirlenmesi midir? Bütün bu sorular anayasa yargısının temel konularını oluşturmaktadır.

Diğer taraftan günümüzde demokratik devletlerin tamamına yakını, örgütlenmelerini erkler ayrılığı ilkesine uygun olarak gerçekleştirmiştir. Yasama, yürütme ve yargılama işlevlerinin farklı kişi ya da organlar tarafından yerine getirilmesi esasına dayanan erkler ayrılığı ilkesinin, çağdaş anlamıyla belirginleşmesi XVIII. yüzyıla rastlamakla birlikte, anılan ilkenin ortaya çıkışı eski çağlara kadar gitmektedir. Devlet içerisindeki iktidar odaklarının birbirinden farklılaşmasının sonucu olan yasama, yürütme ve yargı erklerinin tek kişi ya da organda birleşmeyip ayrı ellerde toplanmasının, baskıcı ve otoriter yönetim sistemlerini önleyeceği düşünülmüştür. Tarihi tecrübeler bu düşünce biçimini belirli ölçüde doğrulamakla birlikte, erkler ayrılığı ilkesi tek başına temel hak ve özgürlüklerin korunmasını ve devlet organlarının dengeli bir şekilde çalışmasını sağlamak için yeterli olmayabilir. Günümüzde erkler ayrılığı ilkesinin hayata geçirilmesinin yanında, her bir erkin sınırlandırılması, insan haklarının güvencelenmesinin gerçekleştirilmesi açısından gerekli görülmektedir. Diğer taraftan aynı ideal, demokratik hukuk devleti ya da anayasal demokrasinin kurulması ve kurumsallaştırılması bakımından da yaşamsal öneme sahiptir.

¹² Çağlar, “Parlamentolar ve Anayasa Mahkemeleri, Teori ve Pratikte Anayasa Yargısının Sınırları Problemi”, s. 187, dn. 171.

¹³ Duran, “Türkiye’de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu”, s. 59.

¹⁴ Erdoğan, “Kuvvetler ayrılığı nedir?”, par. 6.

GİRİŞ

Bu çerçevede sınırlandırılması gereken en önemli erkin, yasama erki olduğu kuşkusuzdur. Yasama erkinin özgürlük lehine sınırlandırılması düşüncesi, hukukun sadece yasama organının ürünü olmayıp, onun yasama organından da önce; hatta devletten önce de var olduğunun kabulünü gerektirir. Bir toplumda kanun yapan bir organ ya da kişi olsa da olmasa da kanunlar var olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Çünkü insanlar tarih boyunca büyük ölçüde toplu halde yaşamışlardır ve toplu halde yaşamın bulunduğu bir yerde kural veya kanunların olmaması düşünülemez. Dolayısıyla hukuk, kanunların derlenmesinden, yazılı hale getirilmesinden ve devlet eliyle uygulanmasından önce de var olmuştur¹⁵.

Ne var ki, seçmenden aldığı yetki ile kanun yapan yasama organlarının, anayasaya aykırı ve bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal eden kanunlar yapma ihtimali her zaman bulunmaktadır. Anılan türdeki kanunların hak ve özgürlükler alanındaki zararlı etkilerinin giderilmesi birden fazla yol ile olanaklı olabilir. Yasama organı tarafından yeni bir kanun yapıp eski kanunun olumsuzlukları giderilebileceği gibi, bu kanunun yargısal yetkilere sahip bir organ ya da kuruluş tarafından denetlenmesi de sağlanabilir. Yapılan denetim sonucu, anayasaya aykırı kanunların hukuksal varlıklarına son verilebilir. Anayasallık denetimi işlevi, bütün mahkemeler tarafından yerine getirilebileceği gibi, bu konuda uzmanlaşmış merkezi bir yargı organı tarafından da yerine getirilebilir. Her iki denetim sisteminde asıl amaç, bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvencelenmesi olmalıdır.

Erkler ayrılığı ilkesinin sonuçlarından en önemlisi, yasama ve yürütme işlemlerinin bu organlardan olabildiğince bağımsızlaştırılmış üçüncü bir erk tarafından denetlenmesi olmuştur. Bu denetim bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması açısından yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu noktada, yasama ve yürütme erklerini denetleme ve bir denge-denetim düzeneğini kurma işlevinin hangi erke verileceği ve bu üçüncü erkin, görev ve yetkilerinin sınırlarının ne olacağı sorusuna verilecek cevap önem kazanmaktadır. Anı-

¹⁵ Yayla, "Yasama ve Yargı Arasındaki İlişkiler Üzerine", par. 12.

GİRİŞ

lan sorulara verilecek cevaplar aynı zamanda devletin adalet sağlama görevi ile de doğrudan ilişkilidir. AYM'nin bir kararında da vurguladığı gibi, "(H)er alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdür(mek)", hukuk devleti ilkesinin temel şartlarından birisini oluşturmaktadır¹⁶.

Bu bağlamda yargı erkinin elinde, yasama ve yürütme erkleriyle karşılaştırıldığında zarar verici silahların bulunmaması, onu, temel hak ve özgürlükler açısından en az tehlikeli erk yapmıştır¹⁷. Geçmişe ve özellikle de I. ve II. Dünya Savaşları arasındaki gelişmelere bakıldığında, bireylerin hak ve özgürlüklerine karşı yapılan saldırıların çoğunlukla yasama ve yürütme erklerinden geldiğinin gözlemlenmesi, anılan tezi büyük ölçüde doğrulamaktadır. Ancak bireysel hak ve özgürlüklere yönelik saldırı ve ihlallerin bizzat yargı erki tarafından gelme ihtimali de yok değildir.

Diğer taraftan demokratik bir sistemin sağlıklı işleminde ve varlığını sürdürebilmesinde, "normlar hiyerarşisi ilkesi"nin oynadığı rol yadsınamaz. Anılan ilkenin kabul edildiği sistemlerde anayasalar, diğer normların üstünde bir yerde konumlanmışlardır. Bu konumlanmayı gerçekte sağlayan ve güvenceleyen en önemli unsur, anayasa yargısı olmuştur. Ayrıca anayasaya üstün norm niteliğini kazandıran AYM'lerin kurulması, bu anlamda kayda değer bir gelişme olmuştur¹⁸. AYM'ler insan haklarının ve özgürlüklerinin koruyucusu olarak, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletinin güvencesini oluşturmuş ve oluşturmaya devam etmektedirler¹⁹.

Çağlar'ın da belirttiği gibi, bir devlette yasama ve yürütme organı siyasi toplum mekânını oluşturmaktadır. AYM'ler ise, siyasi ve sivil mekânların kavuşma noktalarında yer almaktadır. Bu iki mekânın kavuşma noktasının adı, "hukuk devleti" kavramı ile ifa-

¹⁶ KT, 27/03/1986, E. 1985/31, K. 1986/11, RG, T. 09/05/1986, S. 19102.

¹⁷ Montesquieu, **Kanunların Ruhu Üzerine I**, s. 219 vd.

¹⁸ Kaboğlu, **Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)**, s. 9.

¹⁹ Hekimoğlu, **Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları**, s. 5.

GİRİŞ

de edilmektedir²⁰. Anayasa yargısı anılan ilkeyle birlikte, her biri anayasacılığın araçlarından olan federal yapılanma biçiminin ve insan haklarının korunmasında da önemli işlevler üstlenmiştir.

Anayasacılık düşüncesinin ilgilendiği sorunların en başında, devlet iktidarının sınırlandırılması sorunu gelmektedir²¹. Esasında bu sorun, aynı zamanda anayasacılık düşüncesinin de temelini oluşturmaktadır. Anayasacılık düşüncesinin belki de en önemli ürünü olan anayasa yargısının, temel amaçlarından birisi, “leviat-han” olarak nitelendirilen devlet için önceden belirlenmiş temel ilkeler ile sınırlandırmalar getirmektir. Ancak bu şekilde devletin, bireylerin efendisi olması önlenerek onların hukuki korunma içerisinde yaşamaları sağlanabilir.

Ancak demokratik hukuk devletlerinde çok önemli işlevler üstlenen anayasa yargısının sınırları sorunu, üzerinde çokça durulması ve düşünülmesi gereken bir sorun olarak durmaktadır. Demokrasi ilkelerine uygun olarak yönetilen bir devlette, meşruluğu en yüksek ve en doğrudan organ olan yasama organının²² aldığı kararların sınırlı sayıda üyeye sahip bir kurul tarafından denetlenmesi ve iptal edilebilmesi demokrasi açısından açıklanması zor bir durum olarak düşünülebilir²³. Ne var ki, anayasa yargısının meşruiyeti ve sınırları büyük ölçüde onun, aynı zamanda her biri anayasacılık düşüncesinin de doğrudan yansımaları olan işlevleriyle ilgili bir konudur.

Anayasa yargısının yavaş yavaş yer bulmaya başladığı ABD dışındaki devletlerde ilk zamanlar, anayasa yargısının meşruluğu ve sınırları tartışmaları, günümüzdeki kadar yoğunlukla yapılmış değildi. Bu durumun en önemli nedeni, anılan kurumun özellikle kara Avrupa’sında olağan bir süreçte değil ve fakat olağanüstü bir

²⁰ Çağlar, “Anayasa’nın Hukuku ve Anayasa’nın Yargıcı, Yenilenen Anayasa Kavramı Üzerine Düşünceler”, s. 14.

²¹ Turhan, **Anayasal Devlet**, s. 68 vd.

²² Erdoğan, **Anayasal Demokrasi**, s. 86.

²³ Öztürk, **Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Politik Sorun ve Yargısal Aktivizm Doktrini: Anayasal Yargı Denetimi Gerekli mi?**, s. 7.

GİRİŞ

süreçte gelişim göstermiş olmasıdır. Gerçekten de II. Dünya Savaşı öncesi bütün dünyada ve özellikle de Avrupa'da meydana gelen yaygın insan hakları ihlalleri, görece demokratik usullerle ya da seçimlerle iktidara gelenlerin de daha sonra baskıya dayalı rejimler kurabileceği gerçeğini bütün insanlığa öğretmiştir. Siyasî iktidarın sınırlandırılması isteği ve yine II. Dünya Savaşı sonrasındaki anayasacılık hareketleri sonucu hazırlanan anayasalarda var olan hak ve özgürlüklerle birlikte bunlara eklenen yeni hak ve özgürlüklerin korunması ve sürdürülmesi kaygıları, anayasa yargısı ve AYM'lere anayasalarda yer verilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması isteği, anılan süreçte itici rol oynamıştır. Böylece liberal anayasacılık hareketi anayasa yargısını, vazgeçilmez ve geriye dönülmez bir kurum olarak anayasa metinlerine eklenmesini sağlamıştır²⁴.

Ne var ki, anayasa yargısı, hukuk sistemlerinde yer bulduğu devletlerin tamamında aynı yönde ve biçimde gelişim göstermemiştir. Bu anlamda belki de hukuk sisteminde yer aldığı devlet sayısı kadar anayasa yargısı uygulamalarından söz edilebilir. Ancak kimi ortak özelliklerden yola çıkılarak kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini, bu görevi yerine getiren yargı organının türüne göre, olağan yargı organları tarafından yapılan denetim ve bu iş için özellikle oluşturulmuş merkezi bir yargı organı eliyle yapılan denetim olmak üzere ikiye ayırmak olanaklıdır²⁵. Birinci sistem, yaygın denetim sistemi; ikincisi ise, merkezi denetim sistemi olarak adlandırılmaktadır. Sistemlerden herhangi birisinin benimsenmesinde tarihî tecrübeler, hukuka hâkim olan düşünce akımları, devletlerin birbirleriyle olan coğrafî ve kültürel yakınlıkları gibi kimi etkenler belirleyici rol oynamış olabilir.

Türkiye'de anayasa yargısı, merkezi denetim biçimini esas alan bir sistem üzerine kurulmuş ve gelişim göstermiştir. Ülkemizde ilk

²⁴ Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar)*, s. 8.

²⁵ Onar, *Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Siyasal ve Yargısal Denetimi ve Yargısal Denetim Alanında Ülkemizde Öncüler*, s. 205.

GİRİŞ

kez 1961 Anayasası'nda yer verilmiş olan anayasa yargısı ve AYM (md. 145-152), 1982 Anayasası'nda da kendisine yer bulmuştur (md. 146-153). Ancak her iki anayasanın, anayasa yargısı ile ilgili düzenlemeleri birbirinden farklıdır. Ayrıca 12/09/2010 tarihli halk oylaması ile kabul edilen 5982 sayılı Kanun ve 16/04/2017 tarihli hal koyulması ile kabul edilen 6771 sayılı Kanun'la yapılan kapsamlı anayasa değişiklikleriyle 1982 Anayasası'nın ilk düzenlemelerine göre bu farklılaşma, daha da artmıştır. 02/07/2018 tarihli ve 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname²⁶ ile anılan farklılaşma, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a²⁷ da yansıtılmış oldu. Son olarak 06/11/2018 tarihli ve 30587 sayılı RG'de yayınlanan AYM İçtüzüğü değişikliği de özellikle bireysel başvuruda usule ilişkin çeşitli farklılaşmalara neden olmuştur. Yapılan bütün bu değişikliklerle ilgili ayrıntılı bilgiye, ülkemiz anayasa yargısı düzeninin anlatıldığı kitabın II. Bölümü'nde yer verilmiştir.

Türkiye AYM'nin gerek 1961 Anayasası döneminde gerekse de 1982 Anayasası döneminde verdiği kimi kararlar, onu meşruluk tartışmalarının odağı haline getirdikten başka, yargısal aktivizm ve bu kavramla doğrudan ilişkili hâkimler hükûmeti ve siyasetin yargısallaşması kavramlarının yüksek sesle dile getirilmesine de neden olmuştur. AYM, belki de kuruluşundan bu yana en yoğunluklu tartışmaların konusu olmuş; öyle ki konu, rejim sorunu etrafında toplumun bütün kesimlerince ve her zeminde ele alınır hale gelmiştir.

Gerçekten de anayasallık denetimi işlevini yerine getiren yüksek yargı organlarının çoğunluğun ya da azınlığın tahakkümü amaç ve niyetiyle hareket etmesi durumunda, anılan yüksek yargı organının ideolojik kararlarına karşı denge ve denetim mekanizmasının ne şekilde kurulacağı ciddi bir soru ve sorun olarak karşımıza çı-

²⁶ RG, T. 09/07/2018, S. 30473 (3. Mükerrer).

²⁷ RG, T. 03/04/2011, S. 27894.

GİRİŞ

kabilmektedir²⁸. Bu kitap okuyucusuna anayasa yargısı ve Türkiye'nin anayasa yargısı düzeni hakkında bilgi vermenin yanında, anılan soru ve sorunlar üzerinde uslamamada bulunulmasını da amaçlamaktadır.

“Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri” olarak adlandırılan bu kitap, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Programı çalışmaları kapsamında hazırladığım ve 28/10/2013 tarihindeki savunmada jüri üyeleri tarafından başarılı bulunan “Anayasa Yargısının Sınırları Sorunu” adlı doktora tezinden türetilmiştir. Altı bölümden oluşacak şekilde düzenlenen kitabın üç bölümü aynı adlı doktora tezinden türetilmiş “Anayasa Yargısının Sınırları Sorunu” adlı kitabımdan alıntılanmıştır. Ayrıca, iki farklı bilimsel dergide yayımlanan iki hakemli makaleye kitapta yer verilmiştir. Bir bölüm ise, kitabın lisans programlarında ders kitabı olma niteliğine uygun olarak kaleme alınmış ve kitaba II. Bölüm olarak eklenmiştir. Böylece altı bölümden oluşacak şekilde kaleme alınan “Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri” adlı bu kitap, hukuk fakültelerinin müfredatında yer alan, Anayasa Yargısı, Anayasa Şikâyeti, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Anayasa Hukuku, Anayasa Hukuku I, Anayasa Hukuku II, Anayasa Hukuku Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku derslerinde, yardımcı ders kitabı olarak yararlanılabileceği gibi, anılan kitap lisansüstü düzeydeki (Yüksek Lisans ve Doktora programlarındaki) ilgili dersler için de ders kitabı olarak okutulabilecektir. Ayrıca bu kitapla aynı tarihlerde basımı gerçekleştirilen ve “Anayasa Yargısının Sınırları Sorunu” adlı doktora tezinden türetilen Anayasa Yargısı” adlı kitap lisans programlarındaki dersler için yardımcı ders kitabı olarak planlanmışken; “Bütün Konularıyla Anayasa Yargısı Dersleri” kitabı hem lisans hem de lisansüstü programlardaki dersler için yardımcı ders kitabı olacak şekilde düzenlenmiştir.

Kitabın I. Bölümü'nde anayasa yargısının anlamı, temelleri, doğuşu, felsefi arka planı ve gelişimi ile AYM'ler anlatım konusu yapı-

²⁸ Öztürk Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Politik Sorun ve Yargısal Aktivizm Doktrini: Anayasal Yargı Denetimi Gerekli mi?, s. 4.

GİRİŞ

lacaktır. Aynı bölümde anayasacılık düşüncesi ve anayasacılığın araçları üzerinde de durulacaktır. II. Bölüm’de Türkiye anayasa yargısı düzeni hakkında bilgilendirme yapılacaktır. III. Bölüm’de anayasa yargısının meşruluğu üzerindeki tartışmalara yer verilirken, IV. Bölüm’de “egemenlik” kavramı, anayasa yargısının meşruluğuna bir itiraz nedeni olarak ele alınacaktır. V. Bölüm’de ise anayasa yargısının sınırları belirlenmeye çalışılacaktır. Ancak anayasa yargısının sınırlarıyla doğrudan ilişkili olan “anayasa yargısında yorum” konusuna da değinilecektir. Yine kitabın son ya da VI. Bölümü’nde anayasa yargısının sınırlarının aşılmasının sonucu olan yargısal aktivizm; yargısal aktivizmin doğrudan sonuçları olan “siyasetin yargısallaşması” ve “hâkimler hükûmeti” olguları üzerinde durulacaktır. Böylelikle kitabın V. Bölümü’nde anayasa yargısının durması gereken sınır belirlenmeye çalışılırken, VI. Bölümü’nde geçilmemesi gereken sınır ve bu sınırın geçilmesi durumunda ortaya çıkan sonuçlar üzerinde durulacaktır. Kitabın sonuç bölümünde ise, anayasa yargısının sınırları içerisinde tutulması için gerekli önlemler ve çözüm önerilerine özet hâlinde yer verilecektir.